

Osastolta arkeen

Käyttäytymisanalyysi sekä hyväksymis- ja omistautumisterapeuttinen suuntaus kuntouttavan arjen rakentamisessa

Henna Hakala-Rahko, Helena Peltoniemi, Ari-Matti Saari, Maarit Teperi

Esityksen sisältö

- Kehitysvamma, mielenterveys ja käytöshäiriö
- Miksi käyttäytymisanalyysi
- Yhteistyön merkitys
- Osastojakso

Kehitysvamma, mielenterveys ja käytöshäiriö

Psyykinen oire

- Yksittäinen oire, joka voi liittyä ajatteluun (olen huonompi kuin muut), tunne-elämään (alavireisyys) tai käyttäytymiseen (aggressiivisuus)
- Johtuu usein muista kuin psyykkisistä tekijöistä

Mielenterveyden häiriö (ICD & DSM)

- Tietty yhdistelmä psyykkisiä oireita = mielenterveyden häiriö
- käytös liittyy enemmän yksilön omiin prosesseihin ja rakenteisiin
- Käytös usein samanlaista eri ympäristöissä
- Liittyy subjektiivinen kärsimys ja toimintakyvyn lasku

Käytöshäiriö (ICD & DSM)

- Tietty yhdistelmä psyykkisiä oireita = käytöksen häiriö
- ei-toivottu, yksilöä tai ympäristöä häiritsevä käyttäytymisen muoto
- Käytös liittyy enemmän ympäristötekijöihin
- Käytös saattaa selkeästi vaihdella suhteessa ympäristöön

Kehitysvamma, mielenterveys ja käytöshäiriö

- Nykykäsityksen mukaan kehitysvammaisilla ihmisillä esiintyy samoja mielenterveyden ja käyttäytymisen ongelmia kuin valtaväestöllä
- Mikään käytöksen tai mielenterveyden häiriö ei kuulu kehitysvammaisuuteen, eikä mikään käytöksen tai mielenterveyden häiriö selity kehitysvammaisuudella
- Käytös- ja mielenterveyden häiriöt eivät kuulu kehitysvammaisuuteen, mutta kehitysvammaiset ovat alttiimpia psyykkisille ja käytöksen ongelmille
- mielenterveyshäiriöitä esiintyy arviolta 30-50% kehitysvammaisista, luku on vähintään 2 tai 3 kertaa suurempi kuin ei-kehitysvammaisilla
- Arvioiden mukaan 10-15% kehitysvammaisista tarvitsee ammattihenkilöiden tukea tai kuntoutusta vaikeiden mielenterveyden tai käytöksen häiriöihin
- Apua tarvitsevia on oletettavasti enemmän, mutta he saavat riittävän avun luontaisten kontaktien kautta.

Kehitysvamma, mielenterveys ja käytöshäiriö

Syitä häiriöiden laajempaan esiintymiseen

- kehitysvammaisella on kognitiivisista puutteistaan johtuen vaikeampi käsitellä, ymmärtää ja suhteuttaa kohtaamiaan uhkia ja pettymyksiään
- hän on alttiimpi kielteisille elämäkokemuksille, kuten kiusaamisen, yksinäisyyden ja hylkäämisen kokemuksille
- puutteet kommunikaatio taidoissa ja sosiaalisissa taidoissa altistavat väärinymmärryksille, konflikteille ja stressaaville tilanteille
- hänellä on mahdollisesti heikommat stressinhallinnan ja coping-keinot
- hänen mahdollisuutensa vaikuttaa omaan elämäänsä, ohjata sitä pois häntä kuormittavista asioista kohti oman kiinnostuksen mukaista elämää, on kaventunut

Miksi käyttäytymisanalyysi

- Yleisimpiä syitä osastojakson tarpeeseen on joko asiakkaan itsensä tai hänen ympäristön ja lähi-ihmisten ongelmalliseksi kokema poikkeava käyttäytyminen tai oleminen, jonka hoito / hillitseminen vaaditaan mittavat resurssit ja tarkoituksenmukaiset tilat
 - Kehitysvammaisen mielenterveyden arviointi vaatii kokemusta ja edellyttää perusteellista, laaja-alaista ja moniammatillista tutkimusta
- Poikkeava käytös:
“Käytös, joka voimakkuutensa, esiintymistiheydensä tai esiintymisen keston vuoksi selkeästi poikkeaa yhteiskunnan kulttuurisidonnaisista malleista ja käytös aiheuttaa todellista haittaa joko ihmiselle itselleen tai hänen ympäristölleen”.
- Tässä yhteydessä käytös ymmärretään laaja-alaisesti. Käyttäytymistä on sekä ulkoisesti havaittava toiminta, että sisäiset toiminnot, kuten ajattelu ja tunteet
- Hoidon ja kuntoutuksen kannalta on tärkeää erottaa milloin asiakkaan käytös johtuu varsinaisesti mielenterveyden häiriöstä, milloin taas paremmin muista tekijöistä, koska tällä on selkeä vaikutus hoitolinjoihin

Miksi käyttäytymisanalyysi

- Poikkeavan tai haastavan käytöksen takana on joskus, mutta ei aina mielenterveyden häiriö
 - Selvityksen mukaan:
 - joka toisen psyykkisesti oireilevan kehitysvammaisen ongelmat liittyvät todellisiin tilanne- tai olosuhdetekijöihin
 - joka seitsemäs kehitysvammaisilla todetuista psyykkisistä häiriöistä liittyy suoraan johonkin somaattiseen sairauteen
 - joka kymmenes kehitysvammaisilla todetuista psyykkisistä häiriöistä liittyy lääkityksen sopimattomuuteen tai sivuvaikutuksiin
 - Muita mahdollisia tekijöitä mm. sosiaaliset tekijät, aistivammat, kommunikoinnin ongelma
 - Pitkään jatkuessaan em. ongelmat johtavat usein myös mielenterveyden häiriöihin
- ⇒ tarve tarkalle ymmärrykselle käytöksen syistä

Käyttäytymisanalyysi

- Tapa kerätä, hahmottaa ja analysoida tietoa
- Tapa käsitteellistää asiakkaan ongelmakenttää
- Tapa nähdä ja tuoda esiin ajatusten ja tekojen seuraamuksia
- Tapa nostaa esille taitopuutteita ja vahvuuksia
- Tapa nähdä vaikuttamismahdollisuuksia ja suunnitella kuntoutusta ja yhteistyötä

Käyttäytymisanalyysi

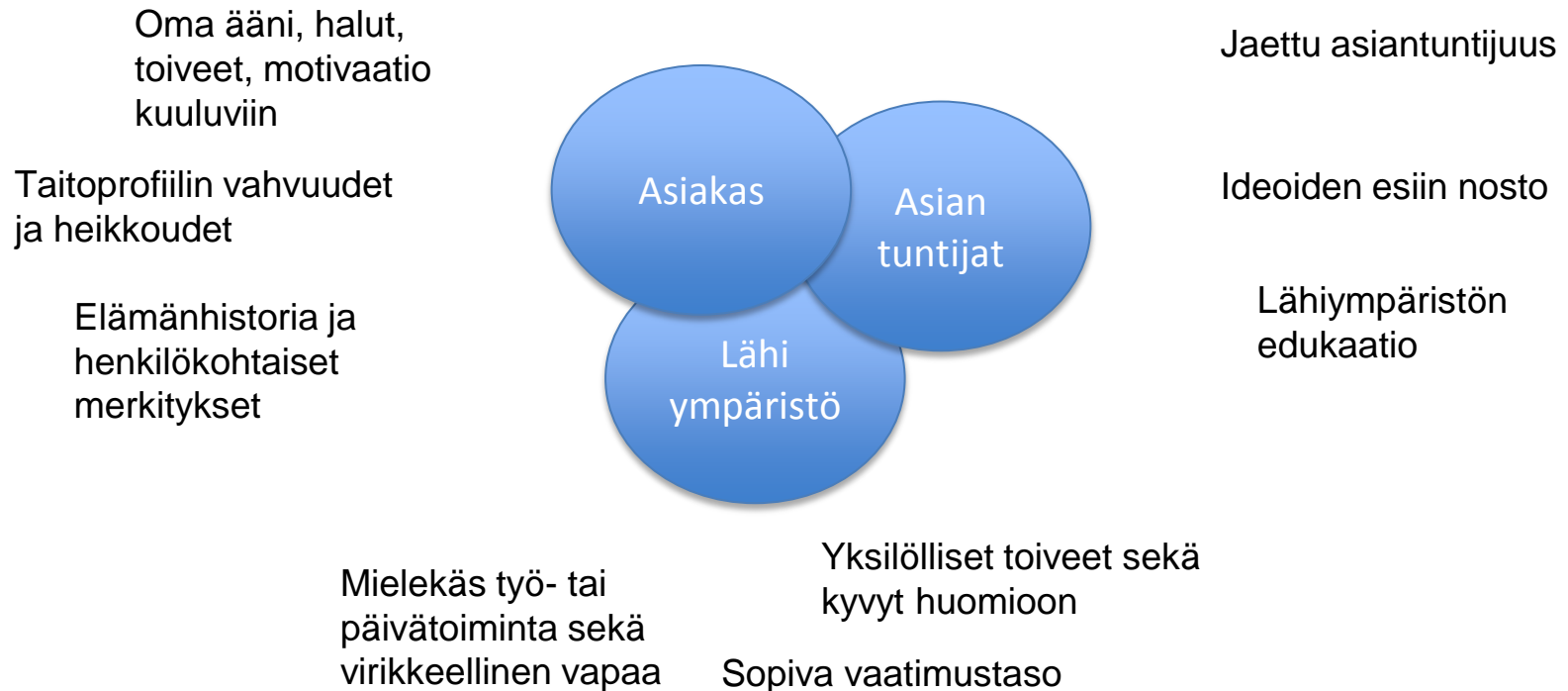
- Neurokognitiivinen näkökulma:
 - Mikä merkitys asiakkaan mahdollisilla taitopuutteilla on asiakkaan toimintaan? Mitkä ovat oletetut toiminnan rajat?
- Asiakkaan näkökulma
 - Mikä merkitys elämän historialla ja aiemmillä kokemuksilla on asiakkaan toimintaan?
- Ympäristön näkökulma
 - Mikä merkitys ympäristötekijöillä on asiakkaan toimintaan?
- Vuorovaikutuksen näkökulma
 - Mikä merkitys asiakkaan kykyjen ja toiveiden sekä ympäristön odotusten ja vaatimusten välisellä mahdollisella ristiriidalla on asiakkaan toimintaan?
- Hoidon ja kuntoutuksen näkökulma
 - Mihin asioihin asiakkaassa voidaan vaikuttaa yksilöterapialla?
 - Mihin asioihin asiakkaan ympäristössä voidaan vaikuttaa?
 - Mistä kuntoutus pitäisi aloittaa?
 - Mitä kuntoutetaan, mitä hyväksytään?

Yhteistyön merkitys

- Pysyvä muutos edellyttää aina yhteistyön ja kuntoutuksen jatkoa myös osastojakson jälkeen
- Tärkeitä yhteistyötahoja ovat mm. omaiset, asumisyksikön henkilökunta, kunnan sosiaalityö sekä päiväaikaisen toiminnan henkilöstö
- Yhteistyössä asiakkaan lähiympäristön kanssa rakennetaan laaja käsitys asiakkaan elämäntilanteesta ja hänen käyttäytymiseensä johtaneista tekijöistä
- Jakson aikana käydään keskusteluita asiakkaan haluista, toiveista, kiinnostuksen kohteista, sekä myös hänen tarpeista ja tarvitsemistaan muutoksista
- Etenkin kun kognitiivista vaikeutta on enemmän, kuntoutuksessa korostuu ympäristötekijät ja ohjauskäytännöt
- Miten osastolla ja tutkimuksissa saadut havainnot ja tehdyt suositukset saadaan elämään asiakkaan arjessa? Miten ympäristö saadaan asiakasta tukevaksi ja arki kuntouttavaksi?

Yhteistyön merkitys

Kantavan ja pysyvän muutoksen aikaansaamiseksi yhteistyö asiakkaan lähiympäristön kanssa on aina keskeisessä asemassa.

Yhteistyön merkitys

Kantavan ja pysyvän muutoksen aikaansaamiseksi yhteistyö asiakkaan lähiympäristön kanssa on aina keskeisessä asemassa.

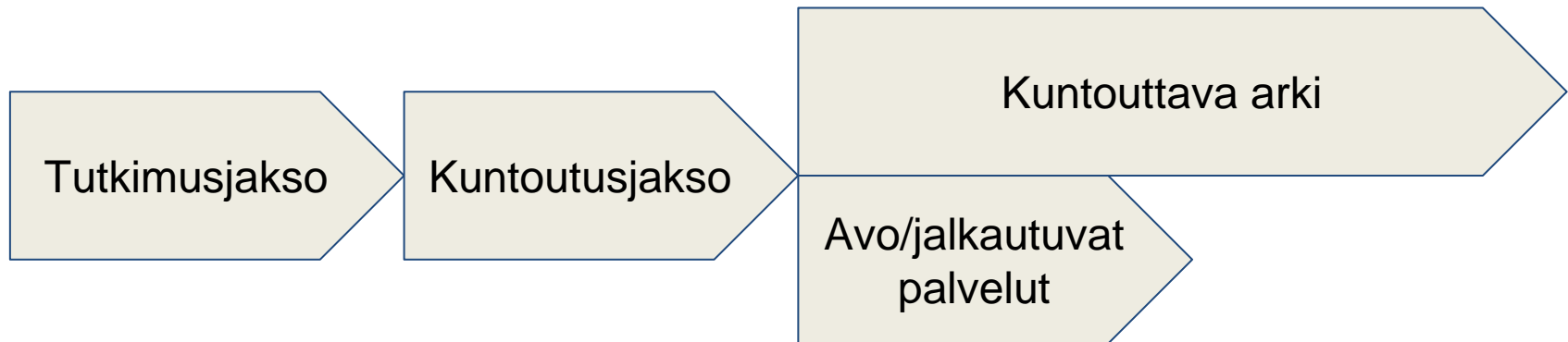

Oman kunnan
avopalvelut

Eskoon
jalkautuvat
palvelut

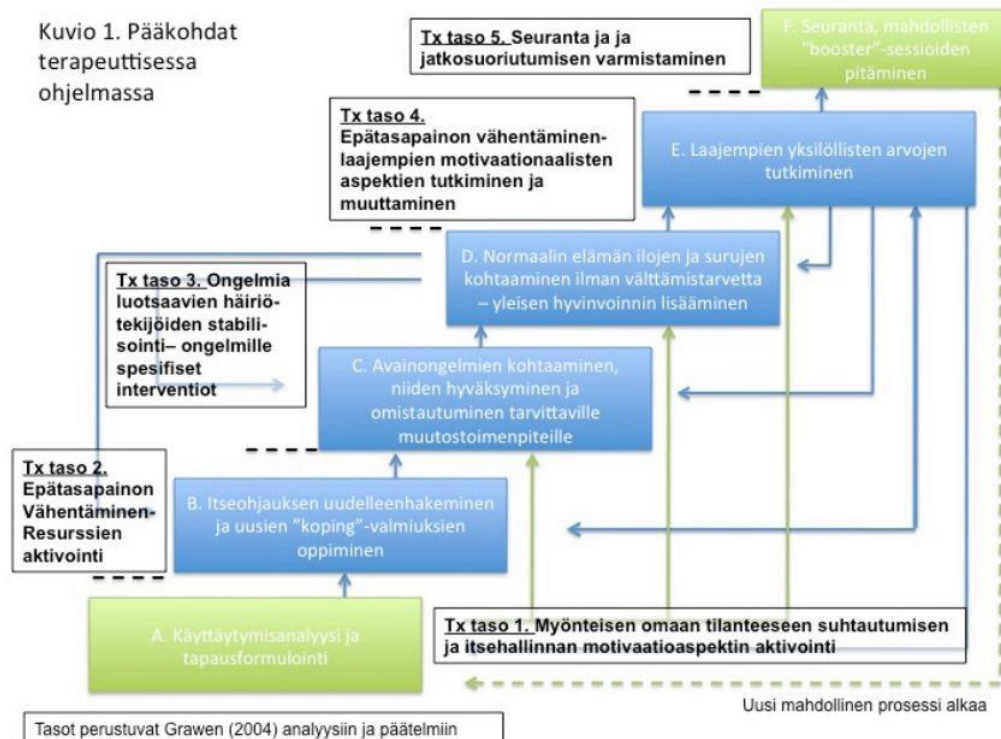
Yhteistyön merkitys

Kantavan ja pysyvän muutoksen aikaansaamiseksi yhteistyö asiakkaan lähiympäristön kanssa on aina keskeisessä asemassa.

Yhteistyön merkitys

Kuvio 1. Pääkohdat terapeutisessa ohjelmassa

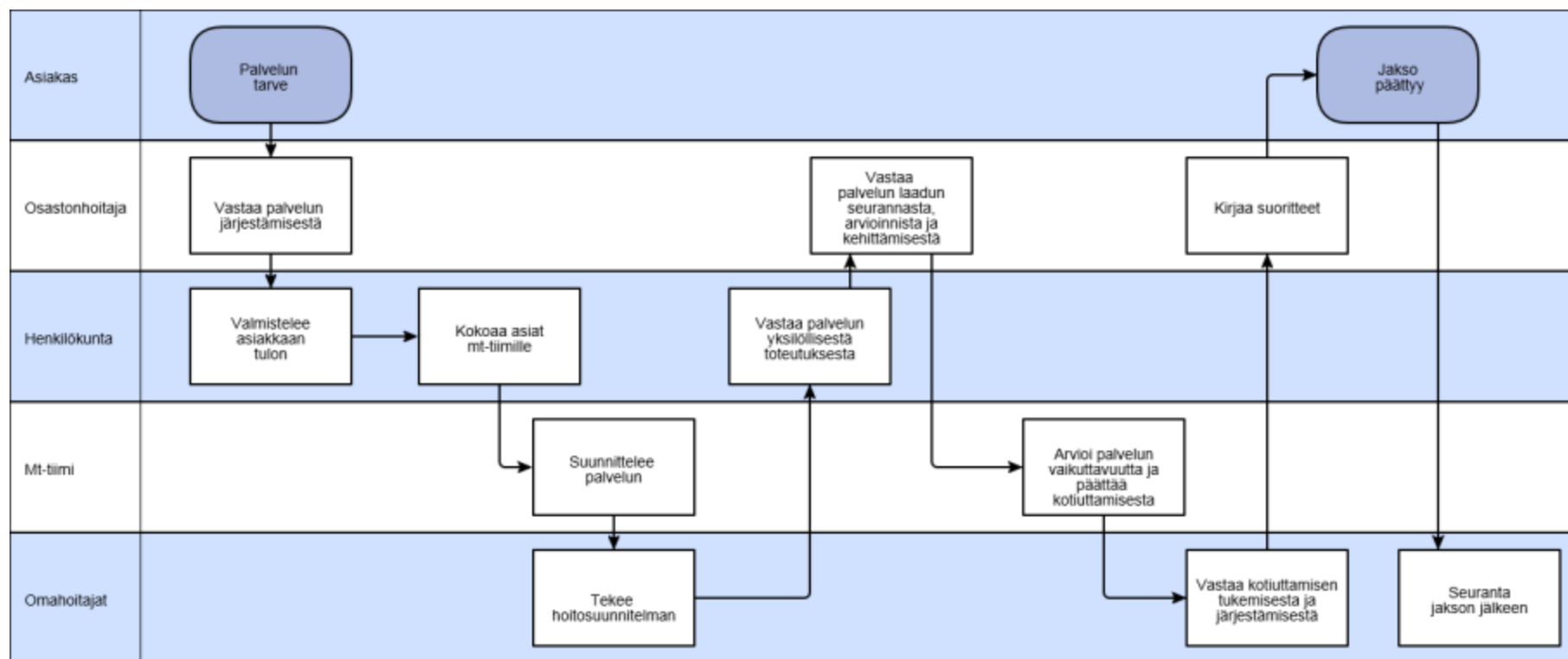
Kuvio 1. Pääkohdat terapeutisessa ohjelmassa

Osastojakso

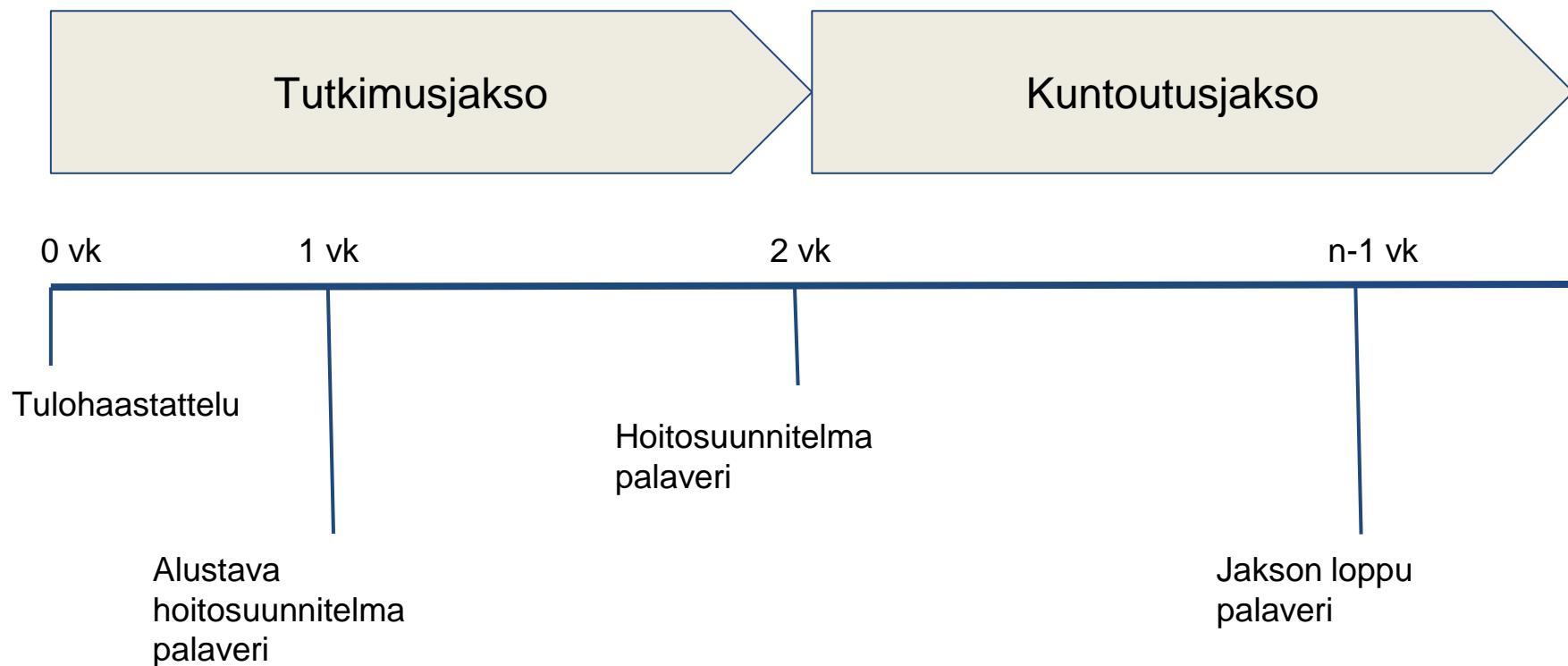
- Syitä osastojaksoon
 - yleisimpiä syitä osastojakson tarpeeseen on joko asiakkaan itsensä tai hänen ympäristön ja lähi-ihmisten ongelmalliseksi kokema käyttäytyminen tai oleminen
 - häiriön taustalla ovat sosiaaliset ongelmat tai perhetilanteen selvittelyt
 - Suuret ja tarkkaa seurantaa vaativat lääkeremontit tai lääkekokeilujaksot
 - Asumistaitojen ja tuen tarpeen arviointi muuttoa edeltäen
 - Sopivat asumispaikan puute
- Toiminta painottuu Grawenin mallin A-C vaiheisiin.

Osastojakso

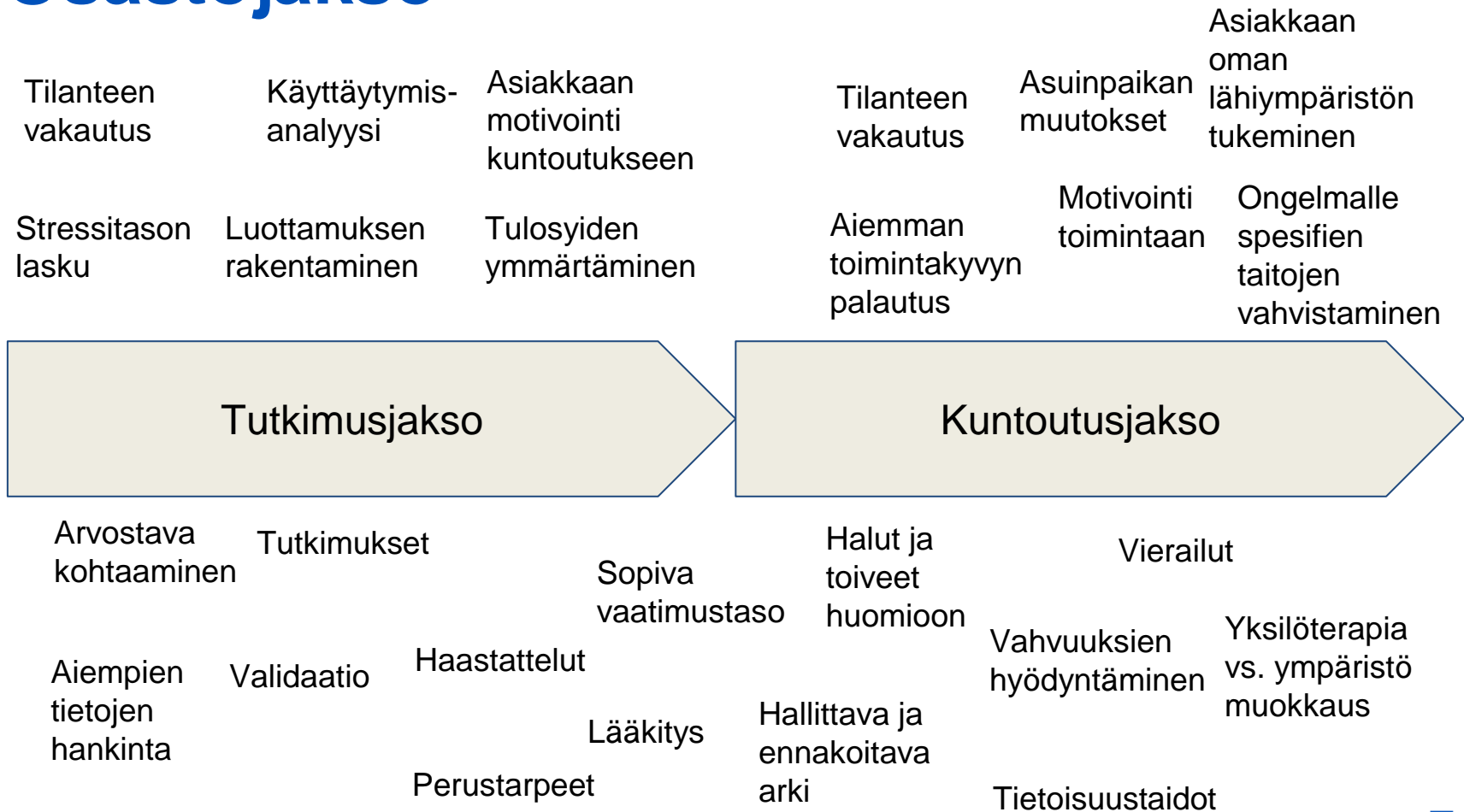
- Eskoon Mielenterveysyksikkö toimii Tuulentupa-osastolla Eskoon tuki- ja osaamiskeskuksen alueella.
- Osastolla on tällä hetkellä (5) asiakaspaikkaa
- Yksikkömme tarjoaa yksilöllisen, asiakkaan tarpeista lähtevän tutkimus- tai kuntoutusjakson valvotussa ja turvallisessa ympäristössä erityistä tukea tarvitsevalle nuorelle tai aikuiselle.
- Asiakkaalla voi olla mielenterveydellisiä tai käyttäytymisen haasteita. Jakson suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin osallistuu yksikkömme moniammatillinen työryhmä yhdessä Eskoon asiantuntijapalveluiden kanssa.
- Arvioimme asiakkaan elämäntilannetta, toimintakykyä ja tuen tarvetta kokonaisvaltaisesti osastojakson aikana. Tarjoamme asiakkaalle tavoitteellista ohjausta ja tukea sekä kuntouttavaa toimintaa tavoitteena toimintakyvyn edistäminen. Käymme läpi asetettujen tavoitteiden toteutumista sekä esille tulleita asioita asiakkaan toimintakyvystä ja psyykkisen tuen tarpeesta
- Huomioimme palvelussamme kiinteän yhteistyön asiakkaan lähiverkoston kanssa.

Osastojakso

Osastojakso

Osastojakso

Osastojakso

- Jakson jälkeen osastolta 1-2 käyntiä automaattisesti
- Asiakkaan kuntoutuminen jatkuu jakson jälkeenkin
 - jalkautuvat mielenterveyspalvelut
 - autismikuntoutus
 - muuttovalmennus
 - AAC-tulkit ja kommunikaatiopalvelut
 - suositellut yksilöterapiat ja KELA-terapiat
 - lääkärin palvelut
- Toimivat yhdessä asiakkaan, omaisten ja lähiympäristön kanssa
- Osastojakson jälkeiset palvelut räätälöidään asiakkaan tarpeiden mukaan

Kehitystyö jatkuu...

